

THE PATIENT AS AN EDUCATIONAL RESOURCE IN THE CLINICAL TRAINING OF NURSING STUDENTS

Nadezhda Mratsenkova

Medical University – Pleven, Bulgaria, CPZ Blagoevgrad, Bulgaria, nadejda_pundina@abv.bg
ORCID ID: 0009-0008-9872-7318

Abstract: Contemporary nursing education increasingly emphasizes the active involvement of patients in the clinical learning process. Patients are no longer perceived solely as recipients of care but also as valuable educational resources contributing to the development of professional competencies, communication skills, and professional identity among nursing students. The aim of this study was to explore nursing students' perceptions of the patient as an educational resource in clinical education. A quantitative cross-sectional study was conducted among 267 undergraduate nursing students at South-West University "Neofit Rilski", Bulgaria. Data were collected through an online questionnaire including a specialized module entitled "The Patient as an Educational Resource", consisting of ten statements assessed on a five-point Likert scale. The findings demonstrated consistently positive student attitudes toward patient involvement in clinical education. The highest proportion of positive responses was observed for the statement that communication with patients motivates students to improve their skills (87.2%), followed by the contribution of patients to professional development (82.0%) and their role as active partners in the learning process (81.6%). The results highlight the significant contribution of patient participation to the development of professional, communicative, and ethical competencies among nursing students. The findings support the need for a more structured and systematic integration of patients and their families into clinical nursing education.

Keywords: patient as an educational resource; clinical education; nursing students; patient involvement; professional competencies.

ПАЦИЕНТЪТ КАТО ОБРАЗОВАТЕЛЕН РЕСУРС В КЛИНИЧНОТО ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ „МЕДИЦИНСКА СЕСТРА“

Надежда Мраценкова

Медицински университет – Плевен, България, ЦПЗ Благоевград, България,
nadejda_pundina@abv.bg
ORCID ID: 0009-0008-9872-7318

Резюме: Съвременните тенденции в сестринското образование поставят акцент върху активното участие на пациента в процеса на клиничното обучение. Пациентът все по-често се разглежда не само като получател на здравни грижи, но и като значим образователен ресурс, който подпомага развитието на професионални компетентности, комуникативни умения и професионална идентичност у студентите. Целта на настоящото изследване е да се анализират възприятията на студентите по специалност „Медицинска сестра“ относно ролята на пациента като образователен ресурс в процеса на клиничното обучение. Проведено е количествено напречно-срезово проучване сред 267 студенти от специалност „Медицинска сестра“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Данните са събрани чрез онлайн анкета, включваща специализиран модул „Пациентът като образователен ресурс“, съдържащ 10 твърдения, оценявани по петстепенна Ликертова скала. Резултатите показват устойчиво положително отношение към участието на пациента в клиничното обучение. Най-висок дял на положителни оценки е установен по отношение на твърдението, че общуването с пациента мотивира студентите да усъвършенстват своите умения (87.2%), следвано от влиянието му върху професионалното развитие (82.0%) и възприемането му като активен партньор в обучителния процес (81.6%). Получените данни потвърждават значимата роля на пациента за развитието на професионални, комуникативни и етични компетентности. Резултатите подкрепят необходимостта от по-широко и структурирано включване на пациента и неговите близки в процеса на клиничната подготовка на бъдещите медицински сестри.

Ключови думи: пациент като образователен ресурс; клинично обучение; медицински сестри; студенти; професионални компетентности.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Клиничното обучение в сестринството традиционно се характеризира с йерархичен модел на взаимодействие между наставника и студента, при който доминира подходът на „пасивно наблюдение“.

В рамките на този модел студентът заема предимно наблюдателна позиция, насочена към усвояване на практически умения, докато пациентът се разглежда основно като обект на грижа, без съществено участие в обучителния процес. Подобен подход ограничава развитието на клинично мислене и професионална самостоятелност, както и затруднява адаптацията на студентите към реалната клинична среда (Bacheva & Stoyanova, 2023; Borisova & Markova, 2016; Georgieva & Ivanova, 2012).

В съвременния контекст на здравеопазването се наблюдава ясно изразена тенденция към утвърждаване на пациент-центрираната грижа, която поставя в центъра индивидуалните потребности, ценности и предпочитания на пациента. Тази трансформация се отразява и върху медицинското образование, където се наблюдава преминаване от традиционния модел на пасивно наблюдение към модели, включващи активно участие на пациента в процеса на обучение. В този контекст пациентът започва да се разглежда не само като получател на грижи, но и като образователен ресурс, който допринася със своя опит, обратна връзка и перспектива (Towle et al., 2010; Bennett-Weston et al., 2025).

Международните изследвания показват, че участието на пациента в обучението на медицински сестри варира от пасивно присъствие до активно включване като партньор в образователния процес (Bennett-Weston et al., 2023). Съвременните анализи подчертават значението на този преход и необходимостта от структурирано включване на пациента в образованието (Bennett-Weston et al., 2025). Най-високото ниво на участие се свързва с партньорство между пациент и здравен специалист, което създава условия за съвместно учене и обмен на опит (Barradell et al., 2025).

Пациент-центрираният подход се основава на принципи като емпатия, ефективна комуникация, уважение към достойнството и автономията на пациента, както и координирана грижа, съобразена с индивидуалните му потребности (Kim, 2023). Тези принципи са отразени и в българската нормативна и професионална рамка. Съгласно Етичния кодекс на Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи (BAPZG, 2015) медицинската сестра е длъжна да осигурява грижи, основани на уважение към личността и правата на пациента. Наред с това Правилата за добра медицинска практика по здравни грижи определят основните професионални стандарти и изисквания към качеството на предоставяните сестрински грижи (BAPZG, 2020). Актуалната нормативна рамка допълнително регламентира стандартите за здравни грижи и професионалната дейност на медицинските специалисти (Ministerstvo na zdравеопазvaneto, 2025). Качеството на клиничната учебна среда е ключов фактор за ефективността на обучението. Изследванията показват, че организацията на практиката, ролята на наставника и взаимодействието със здравния екип оказват съществено влияние върху усвояването на знания и умения и върху адаптацията на студентите към професионалната роля (Arkan et al., 2018; Mikkonen et al., 2022). В български условия значението на супервизията и наставничеството също се подчертава като фактор за професионалното развитие на студентите и за повишаване качеството на клиничната подготовка (Toncheva, 2018).

В българския научен контекст значим принос за изследването на клиничната учебна среда има Bacheva (2025), която адаптира и пилотно тества българската версия на Clinical Learning Environment Scale (CLES-Bg). Инструментът позволява оценка на ключови измерения на клиничното обучение, включително интеграцията в клиничния екип, ролята на наставника, организацията на грижите, комуникационната култура и фокуса върху пациента. Това е особено важно, тъй като ориентацията към пациента в клиничната среда създава предпоставки той да бъде разглеждан не само като обект на грижа, а като образователен ресурс в процеса на професионално формиране на студентите по специалност „Медицинска сестра“.

Паралелно с това се наблюдава нарастващ интерес към включването на пациента и неговото семейство в обучителния процес. Участието на пациента не се ограничава до ролята му на обект на грижа, а се разширява до активен участник, който предоставя обратна връзка и допринася за усъвършенстването на клиничните умения. Данни от съвременни изследвания показват, че оценката на клиничната практика от страна на пациента подпомага развитието на индивидуализиран подход и подобрява качеството на предоставяните грижи (Durust Sakalli et al., 2025; van Oort et al., 2024). Подобни изводи се откриват и в български изследвания, които разглеждат обучението на пациента и неговите близки като съществен компонент от сестринските грижи и професионалната подготовка на студентите (Todorova & Lefterova, 2023).

Включването на пациента като образователен ресурс има съществено значение за развитието на професионалните компетентности на студентите. Чрез директното взаимодействие с пациенти те развиват комуникативни умения, емпатия, клинично мислене и способност за индивидуализиране на грижите. Систематичният преглед на Suikkala et al. (2018) показва, че участието на пациента в клиничното обучение подпомага изграждането на професионална идентичност и повишава увереността на студентите, а подобни изводи се съдържат и в изследването на Alberti et al. (2023). Развитието на етична чувствителност и професионално поведение в процеса на обучение също се разглежда като важен резултат от взаимодействието между студентите и пациентите (Danaci & Erdoğan, 2025). В този контекст ролята на пациента като образователен ресурс остава актуален изследователски проблем в клиничното

обучение на студентите по специалност „Медицинска сестра“. Целта на настоящото изследване е да се анализират възприятията на студентите по специалност „Медицинска сестра“ относно ролята на пациента като образователен ресурс в процеса на клиничното обучение.

2. МЕТОДОЛОГИЯ

Настоящото проучване е организирано като количествено напречно-срезово изследване с дескриптивен дизайн. Основният фокус е поставен върху изследване на възприятията на студентите по специалност „Медицинска сестра“ относно ролята на пациента като образователен ресурс в процеса на клиничното обучение. Проучването е проведено в периода от ноември 2025 г. до февруари 2026 г., като в него участват 267 студенти от бакалавърска програма „Медицинска сестра“ към Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Подборът на извадката е целеви и обхваща студенти от I до IV курс. Участието е доброволно и анонимно, като всички участници са предоставили информирано съгласие. Данните са събрани чрез онлайн анкета (Google Forms). За целите на настоящия анализ е използван специализиран модул „Пациентът като образователен ресурс“, включващ 10 твърдения, насочени към оценка на ролята на пациента и неговите близки в процеса на клиничното обучение. Твърденията обхващат различни аспекти на взаимодействието студент–пациент, включително професионално развитие, мотивация за учене, формиране на комуникативни умения, развитие на етична и емпатийна компетентност, предоставяне на обратна връзка и подготовка за бъдещата професионална практика. Отговорите са оценявани по петстепенна Ликертова скала, варираща от 1 – „Напълно не съм съгласен/на“ до 5 – „Напълно съм съгласен/на“.

Статистическата обработка на данните е извършена чрез софтуерния пакет IBM SPSS Statistics. Използвани са методите на описателната статистика, като резултатите са представени чрез абсолютни стойности (n), относителни дялове (%) и графично представяне на разпределението на отговорите.

3. РЕЗУЛТАТИ

Резултатите от проведеното проучване показват устойчиво положително отношение на студентите към ролята на пациента като образователен ресурс в процеса на клиничното обучение (Таблица 1, Фиг. 1). При всички анализирани твърдения преобладават положителните оценки, като дялът на отговорите „съгласен“ и „напълно съгласен“ варира между 62.5% и 87.2%. Най-висок дял на положителни оценки е установен по отношение на твърдението, че общуването с пациента мотивира студентите да усъвършенстват своите умения (87.2%). Този резултат показва, че непосредственото взаимодействие с пациента се възприема като значим елемент на обучителния процес и като важен стимул за професионално развитие. Сходно високи стойности се наблюдават по отношение на влиянието на пациента върху професионалното развитие на студентите (82.0%) и възприемането му като активен партньор в обучението (81.6%). Данните показват, че студентите не разглеждат пациента единствено като обект на сестрински грижи, а като участник, който има съществен принос за формирането на професионални знания, умения и нагласи. Висок относителен дял на положителни оценки се отчита и по отношение на подкрепата и обратната връзка от пациента (79.4%), както и за ролята на близките при развитието на комуникативни и социални умения (79.4%). Получените резултати подчертават значението на междуличностното взаимодействие в клиничната среда и показват, че студентите оценяват пациента и неговото семейство като ценен източник на практически опит и учене. Обобщените резултати са представени в Таблица 1.

Табл. 1. Разпределение на положителните оценки относно ролята на пациента като образователен ресурс (N = 267)

Твърдение	Положителна оценка в %
Присъствието на пациента в учебния процес подпомага моето професионално развитие	82.0
Общуването с пациента ме мотивира да усъвършенствам уменията си	87.2
Пациентът и неговите близки оказват значимо влияние върху процеса на практическото обучение	75.7
Пациентът е активен партньор в обучението ми	81.6
Подкрепата и обратната връзка от страна на пациента и неговите близки подобряват качеството на моето обучение	79.4
Ситуациите, в които се включват и близките на пациента, развиват моите комуникативни и социални умения	79.4
Присъствието на близките на пациента по време на практическото обучение влияе върху начина, по който извършвам сестринските дейности	62.5
Пациентът и неговите близки са важен източник на реална обратна връзка за развитието на моето професионално поведение	69.3
Взаимодействието с пациента и семейството му ме подготвя по-добре за бъдещата професионална практика	78.6
Участието на пациента и близките му в обучението създава условия за развитие на етична и емпатийна компетентност	71.9

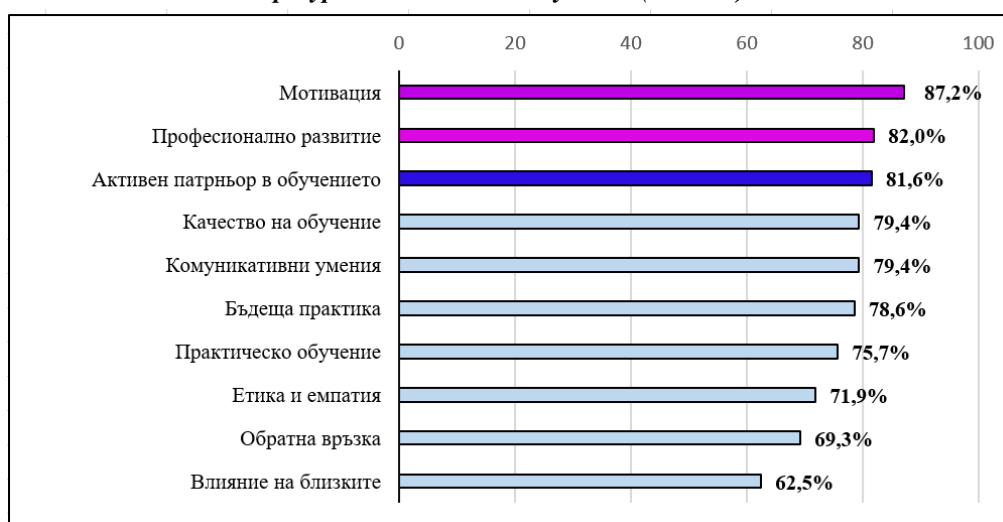
Източник: авторско изследване

Положителните оценки относно подготовката за бъдещата професионална практика достигат 78.6%, което показва, че студентите възприемат взаимодействието с пациента като фактор, подпомагащ изграждането на професионална увереност и готовност за бъдеща работа в реална клинична среда. По отношение на влиянието на пациента и

неговите близки върху практическото обучение положително мнение изразяват 75.7% от участниците. Сходни резултати се наблюдават и при твърдението, свързано с развитието на етична и емпатийна компетентност (71.9%), което подчертава значението на пациента за формирането на професионални ценности и хуманистични нагласи в сестринската практика. Най-нисък дял на положителни оценки е установен по отношение на твърдението, че присъствието на близките на пациента влияе върху начина на извършване на сестринските дейности (62.5%). Въпреки това и при този показател положителните оценки преобладават над отрицателните, което показва, че ролята на семейството се разпознава като част от реалната клинична среда, макар и с по-малка значимост в сравнение с прякото взаимодействие с пациента.

Сравнителният анализ на относителните дялове показва, че студентите отдават най-голямо значение на мотивационната функция на пациента (87.2%), следвана от значението му за професионалното развитие (82.0%) и възприемането му като активен партньор в обучителния процес (81.6%). Получените данни потвърждават възприемането на пациента като значим образователен ресурс и като съществен компонент на клиничната учебна среда при подготовката на бъдещите медицински сестри. Фигура 1 визуализира сравнителното разпределение на положителните оценки по отделните аспекти на ролята на пациента като образователен ресурс в клиничното обучение.

Фиг.1. Положителни оценки на студентите относно ролята на пациента като образователен ресурс в клиничното обучение (N = 267)

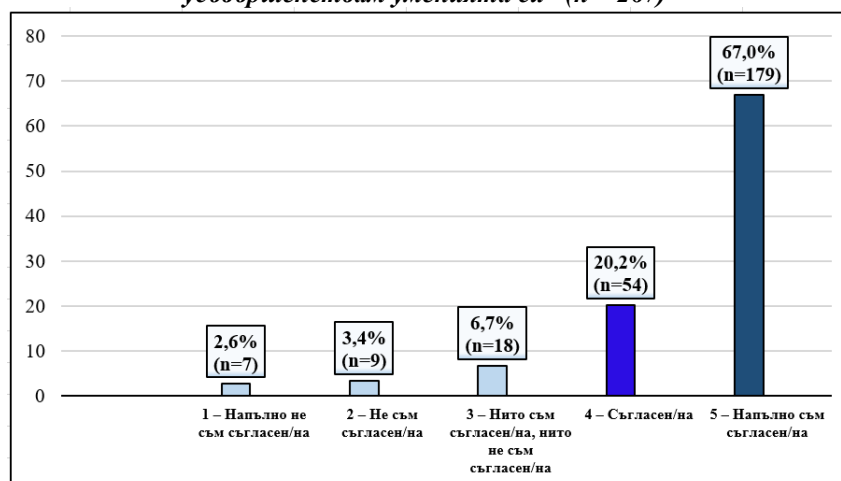
Източник: авторско изследване

Данните, представени на Фигура 2, показват ясно изразено положително отношение на студентите към ролята на пациента като мотивиращ фактор в процеса на клиничното обучение.

Най-голям дял от участниците (67.0%; n=179) посочват, че са напълно съгласни с твърдението, че общуването с пациента ги мотивира да усъвършенстват своите умения, а допълнителни 20.2% (n=54) заявяват съгласие.

По този начин общият дял на положителните оценки достига 87.2%, което представлява най-високата стойност сред всички анализирани твърдения в изследването. Получените резултати показват, че студентите възприемат взаимодействието с пациента не само като задължителен елемент от клиничната практика, но и като важен източник на професионална мотивация. Ниските стойности на отрицателните оценки (6.0%) и ограниченият дял на неутралните отговори (6.7%) допълнително потвърждават устойчивото убеждение, че реалният контакт с пациента стимулира активното учене, професионалното развитие и стремежа към усъвършенстване на сестринските компетентности.

Фиг.2. Разпределение на отговорите по твърдението „Общуването с пациента ме мотивира да усъвършенствам уменията си“ (n = 267)

Източник: авторско изследване

4. ДИСКУСИЯ

Получените резултати потвърждават нарастващото значение на пациента като активен участник в процеса на клинично обучение. Данните показват, че студентите възприемат взаимодействието с пациента като важен фактор за развитието на професионални знания, практически умения и мотивация за учене. Особено показателни са високите стойности по отношение на мотивационната функция на пациента и значението му за професионалното развитие на бъдещите медицински сестри. Настоящите резултати съответстват на данните от международни изследвания, които разглеждат пациента като ключов образователен ресурс в здравните професии. Bennett-Weston et al. (2025) подчертават, че активното участие на пациента създава условия за по-добро разбиране на неговите потребности и подпомага формирането на професионална идентичност. Сходни изводи представят Barradell et al. (2025), според които партньорският модел между студент и пациент допринася за развитието на клинично мислене, комуникативни умения и рефлексивна практика. Високите оценки за мотивационната функция на пациента показват, че реалният контакт с него стимулира активното учене, професионалното развитие и увереността на студентите. Това подкрепя необходимостта от по-активно включване на пациента и неговите близки в клиничното обучение чрез обратна връзка и партньорско взаимодействие. По-ниските оценки относно влиянието на близките върху сестринските дейности вероятно се обясняват с по-ограниченото участие на семейството в част от клиничните ситуации и с организационните особености на отделните лечебни структури. Независимо от това, преобладаващите положителни оценки показват, че студентите възприемат както пациента, така и неговите близки като важни участници в процеса на клинично обучение. В този контекст пациентът може да бъде разглеждан като важен компонент на клиничната учебна среда, който допринася за формиране на професионална идентичност и готовност за бъдеща практика. Резултатите следва да се интерпретират в контекста на изследваната академична среда, а бъдещи проучвания в различни висши училища биха позволили по-широка оценка на ролята на пациента като образователен ресурс.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Резултатите от настоящото проучване показват, че студентите по специалност „Медицинска сестра“ възприемат пациента като значим образователен ресурс в клиничното обучение. Най-високо се оценява ролята му за повишаване на мотивацията, професионалното развитие и формирането на практически умения. Участието на пациента и неговите близки се свързва и с развитие на комуникативни, социални и етични компетентности. Получените данни подкрепят необходимостта от насърчаване на пациент-центрирани подходи и по-активно включване на пациентите в клиничната подготовка на бъдещите медицински сестри.

ЛИТЕРАТУРА

Alberti, S., Ferri, P., Ghirotto, L., Bonetti, L., Rovesti, S., Vannini, V., Jackson, M., Rossi, F., & Caleffi, D. (2023). The patient involvement in nursing education: A mixed-methods systematic review. *Nurse Education Today*, 128, 105875. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.105875>

- Arkan, B., Ordin, Y., & Yılmaz, D. (2018). Nursing students' experience with the clinical learning environment and factors affecting the clinical learning process. *Nurse Education in Practice*, 29, 127-132. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2017.12.005>
- Bacheva, M. (2025). Adaptation and pilot psychometric testing of the Bulgarian version of the Clinical Learning Environment Scale (CLES-Bg). *Knowledge - International Journal*, 73(4), 885–891. <https://ojs.ikm.mk/index.php/kij/article/view/7980>
- Bacheva, M., & Stoyanova, S. (2023). *Samoootsenka na klinichna kompetentnost: Psihometrichni harakteristiki i adaptirane za balgarski usloviya na instrument za samoootsenka na klinichna kompetentnost pri studenti ot napravlenie zdravni grizhi*. Universitetsko izdatelstvo "Neofit Rilski". https://press.swu.bg/images/by_category/hcares/Samooocenska%20na%20klinichna%20kompetentnost_M_Bacheva_St_Stoyanova.pdf
- Barradell, S., Bell, A., Thomson, K., & Hughes, J. (2025). Patient partnerships in health professional education: Insights from a qualitative synthesis. *Teaching and Learning in Medicine*. <https://doi.org/10.1080/10401334.2025.2536526>
- Bennett-Weston, A., Gay, S., & Anderson, E. S. (2023). A theoretical systematic review of patient involvement in health and social care education. *Advances in Health Sciences Education*, 28, 279-304. <https://doi.org/10.1007/s10459-022-10137-3>
- Bennett-Weston, A., Gay, S., & Anderson, E. S. (2025). Reflecting on the spectrum of involvement: How do we involve patients as partners in education? *Medical Education*, 59(2), 198-209. <https://doi.org/10.1111/medu.15484>
- Borisova, M., & Markova, Ya. (2016). Organizatsiyata na klinichnata praktika prez purvi semestur – predizvikatelstvo za nastavnitsi i studenti. *Varnenski meditsinski forum*, 5, prilozhenie 3, 79–83. <https://journals.mu-varna.bg/index.php/vmf/article/viewFile/1978/2017>
- Bulgarian Association of Health Professionals in Nursing [BAPZG]. (2015). Kodeks za profesionalna etika na meditsinske sestri, akusherkite i asotsiiranite meditsinski spetsialisti. <https://nursing-bg.com/кодекс-за-професионална-етика/>
- Bulgarian Association of Health Professionals in Nursing [BAPZG]. (2020). Pravila za dobra meditsinska praktika po zdravni grizhi. *Darzhaven vestnik*, (105). <https://nursing-bg.com/docs/nb/mpzg.pdf>
- Danacı, E., & Erdoğan, T. K. (2025). Ethical principles, sensitivity, and caring behaviors among nursing students: A cross-sectional study. *BMC Nursing*, 24, 970. <https://doi.org/10.1186/s12912-025-03644-2>
- Durust Sakallı, G., Dag, G. S., Payas, S. C., et al. (2025). Evaluation of nursing students' clinical practices: From a patient's perspective. *BMC Medical Education*, 25, 1680. <https://doi.org/10.1186/s12909-025-08246-9>
- Georgieva, D., & Ivanova, R. (2012). Rolya na nastavnitsite ot klinichnite bazi za profesionalnata adaptatsiya na studentite ot purvi kurs spetsialnost "Meditsinska sestra". *Nauchni trudove na Rusenskiya universitet*, 51, seriya 8.3, 51–56. <https://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp12/8.3/8.3-9.pdf>
- Kim, M. (2023). Effects of a comprehensive person-centered care education program for nursing students. *Medicina*, 59(3), 463. <https://doi.org/10.3390/medicina59030463>
- Mikkonen, K., Tomietto, M., Tuomikoski, A.-M., et al. (2022). Mentors' competence in mentoring nursing students in clinical practice: Detecting profiles to enhance mentoring practices. *Nursing Open*, 9(1), 593-603. <https://doi.org/10.1002/nop2.1103>
- Ministerstvo na zdraveopazvaneto. (2025). Naredba № N-5 ot 17 oktomvri 2025 g. za utvurzhdavane na meditsinski standart „Zdravni grizhi“. *Darzhaven vestnik*, 89. <https://www.mh.government.bg/upload/16291/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B1%D0%B0%20%E2%84%96%20H-5.pdf>
- Suikkala, A., Koskinen, S., & Leino-Kilpi, H. (2018). Patients' involvement in nursing students' clinical education: A scoping review. *International Journal of Nursing Studies*, 84, 40-51. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2018.04.010>
- Todorova, E., & Lefterova, M. (2023). Obuchenie na patsienta i negovite blizki – spetsifichni osobenosti. In *Proceedings from Fourth International Conference Nursing Care – A Contribution to the Quality of Life*, June 9–10, 2023 (pp. 476–480). Medical University – Varna. <https://journals.mu-varna.bg/index.php/conf/article/view/9527>
- Toncheva, S. (2018). Prilozhimost na superviziya v sestrinstvoto v Bulgaria. *Sotsialna meditsina*, 26(3–4), 8–13. <https://doi.org/10.14748/sm.v0i3/4.5986>
- Towle, A., Bainbridge, L., Godolphin, W., Katz, A., Kline, C., Lown, B., Madularu, I., Solomon, P., & Thistlethwaite, J. (2010). Active patient involvement in the education of health professionals. *Medical Education*, 44(1), 64–74. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2923.2009.03530.x>
- Van Oort, P., Maaskant, J., Luttik, M. L., & Eskes, A. (2024). Impact of a patient and family participation education program on hospital nurses' attitudes and competencies: A controlled before-after study. *PEC Innovation*, 4, 100249. <https://doi.org/10.1016/j.pecinn.2023.100249>